

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

О.І. Дребот, Г.Б. Олійник

*Інститут агроєкології і природокористування НААН (м. Київ, Україна)
e-mail: drebotoksana@gmail.com; ORCID: 0000-0003-2681-1074
e-mail: oliinykgalina18@gmail.com; ORCID: 0000-0002-4582-0091*

У статті досліджено концептуальні засади удосконалення еколого-економічних механізмів розвитку сільських територіальних громад. Дослідження підкреслює важливість сталого розвитку, екологічної модернізації та впровадження «зелених» технологій для підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва й захисту навколишнього середовища. У статті окреслено на необхідності спільного прийняття рішень та залучення всіх зацікавлених сторін до процесу розвитку. Дослідження надає цінну інформацію про складний взаємозв'язок між економічним розвитком та охороною довкілля в сільських громадах. Сільські територіальні громади є ключовими елементами аграрного сектору та економіки країни загалом. Їх розвиток та ефективне управління ресурсами вимагають застосування концептуальних основ для удосконалення екологічного та економічного механізмів. Дослідження підкреслює важливість сільського розвитку як засобу досягнення сталого економічного зростання та зменшення бідності в сільській місцевості. Наголошено на необхідності ефективної еколого-економічної політики для активізації розвитку сільських територій, а також на важливості виявлення та вирішення специфічних потреб і проблем, з якими стикаються сільські громади. Визначено важливість розробки стратегій для забезпечення сталого розвитку громад. Такі стратегії мають бути спрямовані на збалансоване використання ресурсів та забезпечення екологічної стійкості в аграрному секторі. Для цього необхідно забезпечити належне планування розвитку та впровадження ефективних заходів управління землею, водними ресурсами й біорізноманіттям. Важливо також забезпечити використання новітніх технологій та інновацій для зниження впливу аграрного сектору на довкілля й забезпечення високої якості продуктів. У статті запропоновано застосування цілісного підходу до розвитку сільських територій, враховуючи соціальні, економічні та екологічні аспекти розвитку. Акцентовано увагу на необхідності розвивати ефективний економічний механізм для підтримки розвитку сільських територіальних громад. Це передбачає впровадження регуляторних політик, що забезпечують стимулювання розвитку аграрного сектору та підтримку сільських громад. Розглянуто підходи із забезпечення інфраструктур, що сприяють розвитку сільського господарства та місцевого бізнесу.

Ключові слова: сільські території, децентралізація, сталий розвиток, природні ресурси, землекористування, збереження довкілля.

ВСТУП

Застосування концептуальних основ для удосконалення екологічного та економічного механізмів розвитку сільських територіальних громад є важливим завданням, яке дає можливість забезпечити стійкий і узгоджений розвиток цих громад. Сільські територіальні громади є основою аграрного сектору та важливим елементом економіки країни, тому ефективне управління ресурсами та забезпечення сталого

розвитку є надзвичайно важливим завданням. У цьому контексті важливо розглянути концептуальні основи удосконалення екологічного та економічного механізмів розвитку сільських територіальних громад, що включає в себе розробку та впровадження ефективних стратегій, забезпечення належної регуляторної політики та формування висококваліфікованого управлінського персоналу.

Сьогодні в усіх напрямках розвитку сільських територій відбуваються доволі значні

зміни. Здійснюється адміністративно-територіальна реформа, відбувається децентралізація владних та фінансових повноважень, удосконалюється та оновлюється нормативно-правова база, утворюються нові об'єднані територіальні громади (ОТГ). Також у деяких сільських ОТГ відбувається поєднання з міськими територіями, а стимулювальний вплив міста на розвиток сільської місцевості присутній і виражений, насамперед, такими чинниками, як інвестиції, розвинена транспортно-логістична мережа й інфраструктура.

Безумовно, головною метою та рушійною силою проведення соціально-економічної політики на селі є, по-перше, людина з її прагненням поліпшити власний добробут та якість життя, по-друге, досягнення такого розвитку сільських територій, який не лише допомагатиме забезпеченню належного рівня економічної, продовольчої та екологічної безпеки країни, але й сприятиме підвищенню рівня життя населення у безпечному навколишньому природному середовищі.

Обґрунтування підходів забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій України допомагатиме реалізації державної підтримки, запровадженню цільових державних програм і стратегій, спрямованих на розвиток сільських територій. Збалансованість розвитку сільських територій зумовлює необхідність виокремлення концептуальних еколого-економічних механізмів формування придатного для життя і життєдіяльності природного середовища.

Аналіз сучасного стану соціального та еколого-економічного розвитку сільських територій засвідчує, що прийняті урядові програми, концепції та стратегії розвитку сільських територій, у більшості своїй, носять декларативний, безсистемний і некомплексний характер.

Технологічне відставання сільськогосподарських підприємств та бажання виробників одержати максимальну вигоду за мінімальних затрат сприяли активізації таких негативних процесів, як ерозія, дефляція та дегуміфікація ґрунтів. Все це

справляє негативний вплив на розвиток сільських громад: погіршуючи економічну, екологічну та соціально-демографічну ситуацію; знижуючи якість життя сільського населення.

Подолання технологічного занепаду сільського господарства можливе за рахунок активізації інноваційних процесів та всебічної державної підтримки запровадження механізмів переходу на ведення органічного сільського господарства.

Для подальшого вирішення еколого-економічних питань розвитку сільських територій потрібно чітко визначити нагальні проблеми, цілі, пріоритети та на їх основі розробити й запровадити більш досконалі нормативно-правові норми й механізми надання державної підтримки сільськогосподарським підприємствам, які створюють і впроваджують новітні інноваційні технології у виробництві екологічно чистих товарів із застосуванням альтернативних джерел енергії.

Напрацювання теоретичних і практичних механізмів еколого-економічних засад розвитку сільських територій країни потребує обґрунтування алгоритму, систематизації методів і наукових досліджень стану сільських територій, їх природно-ресурсного і трудового потенціалу, соціально-демографічних, економічних та екологічних процесів.

Глобальні тенденції сучасного соціально-економічного розвитку вимагають розробки нових, удосконалення існуючих теоретико-методологічних підходів до організації сільських територій, оцінки стану їх розвитку та виокремлення нагальних проблем.

Мета — розгляд концептуальних основ удосконалення екологічного та економічного механізмів розвитку сільських територіальних громад.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематикою концептуальних основ екологічного та економічного механізмів розвитку сільських територіальних громад займаються вчені з різних галузей науки,

таких як економіка, екологія, соціологія, право, агрономія, лісівництво, географія тощо. Зокрема, у сфері економіки та економічної теорії такі вчені, як Фрідман М., Самуельсон П., Норт Д. та ін. зробили значний внесок у розробку концептуальних засад економічного розвитку. Наприклад, у галузі екології та природокористування відомі праці таких вчених, як Вергун В., Зінкевич І., Заблоцький О. та ін. У галузі економіки сільського господарства та регіонального розвитку активно працюють Дребот О., Оніщук О. та інші науковці. Багато українських учених, зокрема Алимов О., Дорош Й., Зіновчук Н., Лицур І., Саблук П., Хвесик М., також займаються дослідженням соціально-економічного розвитку сільських територій та розробкою механізмів їх підтримки.

Вище зазначені науковці здійснили вагомий внесок у дослідженні проблем екологічного та економічного розвитку сільських територій. Однак наразі та у зв'язку із сучасними реаліями залишається недостатньо обґрунтованою концептуальна складова, зокрема, обґрунтування напрямів концептуальних основ удосконалення екологічного й економічного механізмів розвитку сільських територій в умовах децентралізації.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

У процесі дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз й синтез, індукція та дедукція, узагальнення — для огляду інформаційних джерел, вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду перспектив розвитку сільських територій.

Концепцію розглянуто як систему теоретичних поглядів, об'єднаних науковою ідеєю, провідний задум, котрий визначає стратегію дій уряду у здійсненні планів, програм і реформ розвитку сільських територій.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Сільські територіальні громади є важливим елементом економіки країни та

основою аграрного сектору. Однак для досягнення стійкого розвитку вони повинні мати ефективний екологічний та економічний механізми, який дасть можливість забезпечити сталість і узгодженість розвитку.

Одним з ключових аспектів ефективного екологічного та економічного механізму є розробка й впровадження стратегій. Це включає в себе аналіз та визначення потенціалу громади, формування стратегії розвитку, вибір пріоритетних напрямів розвитку та розробку планів дій. Окрім того, важливим елементом є забезпечення належної регуляторної політики, яка дасть змогу стимулювати розвиток та підтримувати позитивні зміни в громаді.

Слід зазначити, на необхідність формування висококваліфікованого управлінського персоналу, що спрямований на розв'язання конкретних питань із використання ресурсів та забезпечення сталого розвитку, які через невирішеність їх дедалі частіше стають його недоліками в системі управління. Також до складу екологічного та економічного механізмів розвитку сільських територіальних громад входить упровадження екологічної політики та заходів. Це може включати в себе застосування новітніх технологій та практик.

Сільські території мають у своєму розпорядженні значний природний, демографічний, економічний та культурно-історичний потенціал, який за більш ефективного і раціонального його використання може забезпечити стійкий соціально-еколого-економічний розвиток (зайнятість, інфраструктура, освіта, охорона навколишнього середовища і медицина) та якість життя мешканців села. Разом із тим, еколого-економічна нестабільна ситуація на більшій частині сільських територій викликана низьким та застарілим технологічним рівнем, міграційними процесами, відсутністю належної інфраструктури, неефективним природно-ресурсним напрямом розвитку економіки та ін.

Процес формування еколого-економічного механізму реалізації стратегії збалансованого соціально-економічного розвитку

сільських територій вимагає необхідності виконання таких завдань: оптимальне використання ресурсів і доходів для довгострокового розвитку конкурентоспроможної, збалансованої, з екологічними обмеженнями, високоефективної сільської економіки на основі наявного соціально-демографічного, природно-кліматичного, інтелектуального, виробничого та ринкового потенціалів. Разом із тим, все це вимагає дотримання паритету у використанні та відтворенні економічних, соціальних та екологічних функцій природно-кліматичних ресурсів, передусім земельних та лісових; модернізацію аграрного виробництва у такий спосіб, що дає можливість звести до мінімуму екологічні загрози [1].

Доречно відзначити, реформа децентралізації передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед жителями — за ефективність своєї роботи, а перед державою — за її законність. Цей процес формує перспективу децентралізації як чинника сталого розвитку держави та дасть можливість громадянам, які мешкають на території об'єднаної громади знайти своє місце у суспільному, в т. ч. економічному та екологічному житті, через самооновлення. Реформа місцевого самоврядування повинна узгоджуватися з реформою регіональної політики, яка полягає в підтримці стратегічних проєктів розвитку для регіонів та стабілізувати еколого-економічну ситуацію з економічними труднощами.

В умовах здійснення адміністративної реформи важливим є визначення концептуальних засад удосконалення еколого-економічного механізму розвитку сільських територій. Щодо державної політики, втіленої у концепції, то вона спрямована на визначення індикаторів, показників оцінки результативності механізму фінансування й контролю за його виконанням, визначення довгострокових цілей та пріоритетів розвитку територіальної громади.

І.М. Лицур та Ю.Ю. Алексєєва вважають, що нині на першому місці має бути принцип регіоналізації господарювання, який повинен реалізовуватися комплексно на всіх рівнях управління — державному,

регіональному та місцевому (ОТГ), ґрунтуватися на нових формах економічних відносин громади, підприємств, галузей і територій між собою і з державою. Територіальні органи управління покликані забезпечувати створення необхідних умов для ефективного функціонування підприємств та їх об'єднань, громадських організацій і форм територіальної самоорганізації населення для активізації господарських, фінансових та ринкових відносин на даній території. Суб'єкти господарювання при цьому зобов'язані наповнювати місцевий бюджет повноцінними платежами за використання трудових і природних ресурсів, інших рентабельних джерел тощо. Громадські ж організації мають забезпечувати ефективний контроль за використанням природних ресурсів та брати на себе відповідальність за підзвітне використання підприємствами природних активів [2].

Розвиток сільських територій зіткнувся з низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників, що зумовлюють розбалансованість та диспропорційність їхнього розвитку. Внаслідок цього виникають проблеми економічного, соціального та екологічного характеру, про що свідчать занепад сіл, зниження якості життя селян, виснаження земельних ресурсів, нестача фінансових ресурсів для розвитку сільського господарства, тому вирішення питань сільського розвитку залежить від чітко встановлених стратегічних цілей і завдань та їх затвердженого поетапного виконання, що супроводжується вибраною стратегією розвитку [3].

Проблеми розвитку сільських територій підрозділяють на економічні, соціально-демографічні, управлінські, екологічні та територіальні:

- *економічні проблеми.* До них можна віднести низький рівень розвитку малого та середнього бізнесу; недосконалість реалізації ринкових відносин; низький рівень диверсифікації сільськогосподарського виробництва; низький рівень конкурентоспроможності продукції сільськогосподарства на внутрішньому ринку; застарілу інженерно-комунальну

інфраструктуру; низький рівень інноваційності; низький рівень інвестиційної привабливості;

- *соціально-демографічні проблеми.* Виокремлюють проблеми відтворення населення; трудову міграцію у більш привабливі регіони; статеву-вікову диспропорцію структури населення; низький рівень зайнятості та доходів сільського соціуму; важкі умови праці, низький рівень механізації та автоматизації виробничої сфери; занедбаність соціальної інфраструктури та невідповідність соціального забезпечення потребам сільського населення;
- *екологічні проблеми.* Вони включають деградацію земель; забруднення повітря; проблеми, пов'язані зі збиранням та утилізацією твердих побутових відходів; забруднення водойм; вирубування лісів;
- *управлінські перешкоди.* До їх кола варто віднести недосконалість управлінської системи; неефективне використання ресурсів;
- *територіальні перешкоди.* Такими перешкодами вважають непрестижність сільської місцевості та відсутність засобів мотивування молоді до проживання в ній [4].

Становлення наукових поглядів на соціально-економічний розвиток села пройшло шлях від науково-методичного обґрунтування та розроблення напрямів подолання соціальних, організаційно-економічних диспропорцій за часів ведення колективного сільського господарства до орієнтації на комплексний розвиток сільських територій за умови домінування аграрного виробництва (агроцентризм). На відміну від агроцентризму, концепція сільського розвитку чи людиноцентризму в основу поклала спільну взаємодію економічних, соціальних та екологічних чинників з орієнтацією на пріоритет людського капіталу і на цій основі підвищення життєвого рівня селян, яка побудована на засадах збалансованості та взаємній гармонії «соціальна сфера ↔ екологія ↔ економіка». Доцільним вважається зосередитися на створенні нових концептуальних основ, необхідних для

розроблення інструментів організаційно-економічного механізму реалізації стратегії розвитку сільських територій. Економічний механізм являє собою систему:

1) *економічних методів* — це система планування й програмування; бюджетна, фінансова, грошово-кредитна, амортизаційна та цінова політика; система інвестиційного та інноваційного забезпечення розвитку сільських територій;

2) *організаційно-управлінських методів* — державна політика розвитку та підтримки сільських територій; втілення організаційної системи стратегічного управління розвитком сільських територій (права, відповідальність, підпорядкованість) в умовах децентралізації; нормативно-правове забезпечення реалізації стратегії, інструментів, механізмів впливу на соціогуманітарний та еколого-економічний розвиток сільських територій, що дає можливість визначити методи реалізації стратегії вирішення проблем розвитку сільських територій [5].

На національному та регіональному рівнях ЄС паралельно існує декілька підходів, з яких можна чітко виокремити три концепції сталого розвитку сільських територій:

- концепція, яка ідентифікує сільський розвиток із загальною модернізацією сільського господарства і агропродовольчого комплексу. Ця концепція бере за основу розвиток сектору та пов'язує сільський розвиток виключно зі зменшенням відмінностей між найбільш відсталими сільськими районами та рештою секторів економіки;
- концепція зближення;
- концепція, яка ідентифікує сільський розвиток із розвитком сільських районів загалом шляхом використання всіх ресурсів, які знаходяться на їх території (людських, фізичних, природних, ландшафтних та ін.);
- інтеграційна концепція — поєднання між усіма компонентами та галузями на місцевому рівні. Ця концепція використовує можливості території в найбільш широкому її розумінні [6]. Варто наголо-

сити, що саме інтегральна концепція є найбільш сприятливою для всебічного розвитку сільських територій і спрямована на інтеграцію усіх складових: економічної, екологічної, організаційної, соціальної та управлінської.

Щоб удосконалити екологічний та економічний механізм розвитку сільських територій, необхідно враховувати різні концепції та принципи, що забезпечують сталість розвитку. Одна з таких концепцій — це концепція сталого розвитку, яка включає у себе збалансоване поєднання соціально-економічного та екологічного розвитку з метою задоволення потреб сучасного покоління. Іншою концепцією є концепція «зеленої» економіки, що базується на збереженні природних ресурсів та зменшенні відходів виробництва, підвищенні енергоефективності та застосуванні екологічно чистих технологій.

Ще однією інноваційною концепцією, яка може допомогти удосконалити економічний та екологічний механізм розвитку сільських територій, є концепція «кругової» економіки. Це підхід, який ґрунтується на ідеї ефективного використання ресурсів, зменшення відходів та розвитку утримання матеріальних цінностей в економічному кругообігу.

Кругова економіка ґрунтується на трьох основних принципах: зменшення використання обмежених ресурсів, максимальне перероблення відходів та збереження матеріальних цінностей в економічному кругообігу. Застосування цієї концепції може допомогти знизити негативний вплив на довкілля та забезпечити сталість розвитку.

У контексті розвитку сільських територій кругова економіка може сприяти розвитку нових галузей, пов'язаних із переробкою відходів, утилізацією відходів та відновленням природних ресурсів. Окрім того, використання кругової економіки може допомогти зменшити витрати на закупівлю нових сировинних матеріалів та зробити економіку сільських територій більш ефективною та конкурентоспроможною.

Отже, використання концепції кругової економіки може стати важливим інструментом удосконалення екологічного й економічного механізму розвитку сільських територій та забезпечення сталого розвитку.

Кожна країна-член Європейського Союзу розробила власні програми розвитку сільських територій відповідно до потреб, а також включаючи, принаймні, чотири з шести загальних пріоритетних цілей ЄС:

- сприяння передачі знань та інновацій у сільське господарство, лісове господарство та сільські місцевості;
- підвищення життєздатності та конкурентоспроможності всіх видів сільського господарства, а також просування інноваційних фермерських технологій, збалансоване управління лісовим господарством;
- сприяння продовольчої організації, підтримка благополуччя тварин і управління ризиками в сільському господарстві;
- відновлення, збереження і зміцнення екосистем, пов'язаних із сільським і лісовим господарством;
- підвищення ефективності використання ресурсів в аграрному і лісовому секторах;
- сприяння соціальній інтеграції, скорочення бідності та економічний розвиток у сільській місцевості [7].

Розвиток сільських територій повинен відбуватися у напрямі пошуку механізмів узгодженості дії екологічних, соціальних та економічних законів на різних етапах розвитку суспільства. Не слід забувати, що розвиток сільських територій — це соціальний процес, спрямований на економічний розвиток територій із забезпеченням екологічної та продовольчої безпеки, а також ефективного відтворення природних ресурсів. Концептуальні засади еколого-економічного механізму розвитку сільських територій повинні включати розробку основних документів: цільових державних програм розбудови соціальної інфраструктури та поселенської мережі, комплексних програм соціально-економічного розвитку сільських громад та сільських

рад, регіональних комплексних програм соціально-економічного розвитку сільських територій району, області та річних планів і відповідних бюджетів соціального розвитку сільських громад, сільських територій району, області [8].

Екологічна складова розвитку сільських територій може бути забезпечена за умови: розвитку органічного типу господарювання та виробництва екологічно чистої продукції; застосування ґрунтозахисних технологій обробітку ґрунту; врегулювання питань належного використання та охорони природних ресурсів сільських територій (земельних, лісових, водних тощо), їх збереження та примноження; забезпечення охорони довкілля та збереження родючості ґрунту на основі оптимізації структури посівних площ та впровадження науково обґрунтованих сівозмін; забезпечення збалансованого співвідношення різних видів земельних угідь; внесення органічних добрив; розробка та впровадження системи управління побутовими відходами й облаштування сміттєзвалищ в окремих сільських громадах [5].

Задля забезпечення економічного розвитку доцільним вбачається втілення таких заходів: активізація інноваційно-інвестиційної діяльності господарюючих суб'єктів та розвиток інноваційної інфраструктури; розвиток обслуговуючої кооперації для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції; розвиток альтернативних видів діяльності і виробництва нетрадиційних видів продукції з метою диверсифікації аграрного підприємства; активна участь у заходах, які пропонують районні, обласні, європейські та інші програми підтримки сільського розвитку; пошук партнерів та написання грантових проектів (фандрейзинг).

До механізмів реалізації політики стійкого розвитку сільських територій належать правове, організаційне, фінансове, наукове і кадрове забезпечення, інформаційне забезпечення та моніторинг.

Ефективно працюючий еколого-економічний механізм передбачає погодження та узгодження дій як на вертикальному рівні

управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища, так і на рівні аграрного підприємства. Інструменти системи еколого-економічного механізму, насамперед економічні, організаційні та еколого-економічні інструменти, тісно пов'язані з адміністративно-правовими інструментами.

Метою регулювання розвитку сільських територій у країнах ЄС є забезпечення збалансованості механізмів державного впливу та регулювання ринкових механізмів, що сприяє підвищенню якості та рівня життя сільського населення, ефективної зайнятості й покращання демографічної ситуації. Так, у країнах ЄС запроваджена спеціальна міждержавна політика підтримки сільського розвитку, необхідність якої зумовлена нижчим рівнем доходів мешканців сільських територій, нерівним доступом до сучасних соціальних благ мешканців сіл та міст, більшими витратами на життєзабезпечення, загостренням конкуренції в аграрному секторі тощо. Аналіз досвіду реалізованих проектів сталого розвитку сільських територій у розвинутих європейських країнах дає змогу визначити в них такі основні акценти, як комплексність, відкритість та широка участь населення, що є основою для розвитку сільських територій в умовах децентралізації [9].

Основні завдання державної політики збалансованого розвитку сільських територій [7]:

- *у сфері соціально-економічного розвитку:*
 - створення сприятливих соціально-економічних умов для ведення виробничої, соціально-демографічної, екологічної, соціокультурної та етнічної функцій, реалізація яких забезпечить багатофункціональний розвиток сільських територій та підвищення рівня якості і безпеки життя сільського населення;
 - розвиток пріоритетних сфер виробництва (сільське господарство, промислове виробництво, туристично-рекреаційна сфера) здійснюється у взаємозв'язку з розвитком інших видів підприємницької діяльності, виробничою і соціальною

інфраструктурою, сферою побутового обслуговування, агроконсалтингом, системою телекомунікацій тощо;

- *у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища:*
- екологізація господарського механізму управління економікою сільських територій у напрямі обмеження антропогенного впливу на екосистему, скорочення масштабів та інтенсивності використання природних ресурсів, регулювання якості навколишнього природного середовища з урахуванням локальних умов господарювання шляхом застосування відповідних стимулів, пілг та преференцій тощо;
- стимулювання і підтримка місцевих ініціатив щодо розвитку альтернативних джерел енергії;
- ведення просвітницької екологічної діяльності;
- поступове обмеження, а в перспективі повна відмова від використання поліетиленерефталату (ПЕТ);
- поступове вирішення питання централізованого водопостачання та будівництва каналізації в усіх сільських поселеннях;
- повністю позбутися несанкціонованих сміттєзвалищ.

Отже, розроблення концептуальних заasad еколого-економічного механізму розвитку сільських територій має містити такі напрями:

- об'єктивна оцінка стану, виявлення чинників, що їх гальмують, і тенденцій розвитку ресурсно-трудоного потенціалу та їх взаємовідносин;
- постановка стратегічних цілей і завдань у рамках інтерактивного планування з урахуванням коригувань, спрямованих на підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу і створення диверсифікованого ринку праці;
- прогноз найважливіших показників соціально-економічного розвитку території на основі узгодження очікуваних показників якості і рівня життя сільського населення.

Удосконалення еколого-економічних механізмів подальшого розвитку сільських територій повинне ґрунтуватися на забезпеченні гармонії з природним середовищем, яка можлива за умови мінімізації негативного антропогенного впливу та посилення відповідальності людини за свої дії з одночасним розвитком сільських територій в економічному плані.

Децентралізація прибирає штучні перешкоди для бізнесу та підприємницької діяльності — зайві дозволи, інстанції, надлишковий контроль. Крім того, активні, заможні та зацікавлені товариства — головний двигун на територіальному рівні. Вони стануть підтримкою тих змін, які проводить уряд. Тому без реформи місцевого самоврядування всі інші реформи приречені на невдачу — так уже було в попередні роки.

Об'єднуючи громади, необхідно не лише підвищувати інституційну та фінансову спроможність органів місцевого самоврядування здійснювати власні та делеговані державою повноваження на належному рівні, а й урегулювати розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та органами державної влади. Очікується, що подальша децентралізація управлінських повноважень у всіх секторах підвищить ефективність реалізації відповідної державної політики шляхом надання послуг та інвестування в місцевий розвиток і створення багатофункціонального спроможного села [10].

Багатофункціональність сільських територій означає розвиток сільськогосподарських, а також усіх форм сфери обслуговування та промислової діяльності на селі, особливо тих, які не загрожують природному середовищу. Нинішній рівень науки і техніки дає можливість розвитку малого й середнього бізнесу та промислового виробництва в сільській місцевості. Багато послуг, пов'язаних переважно з відпочинком, туризмом та санаторно-курортним лікуванням, можна надавати за межами районів великих міст. Громади повинні здійснювати різноманітні заходи для підтримки підприємництва та багатофункціо-

нального розвитку сільських територій шляхом:

- створення стратегічних планів розвитку;
- будівництво та розвиток матеріально-технічної інфраструктури;
- запровадження адміністративних пільг та використання економічних стимулів для створення малих і середніх підприємств;
- пошук та залучення вітчизняних та іноземних інвесторів;
- створення центрів підприємництва, інновацій та технологій;
- підвищення рівня освіти сільських жителів;
- популяризація прикладів уже здійснених ініціатив.

Наразі до місцевої концепції територіального розвитку необхідно додавати прогноз впливу реформи на природне середовище. Це спосіб захисту навколишнього середовища, що дає можливість зберегти функціонування екосистеми. Децентралізація, що веде до створення просторового порядку, повинна узгоджуватися з цілями та ідеями сталого розвитку, результатом якого має стати ефективніше використання ресурсів та зменшення будь-яких загроз для навколишнього природного середовища.

Ще одним важливим аспектом є забезпечення економічної стійкості та здатності до інновацій. Це можливо завдяки розробці та впровадженню ефективної фінансової політики, яка дасть можливість залучати інвестиції та збільшувати фінансові ресурси. Також важливим елементом є розвиток підприємництва та створення сприятливих умов для бізнесу, що дозволить залучати інвестиції й стимулювати розвиток місцевої економіки.

Для досягнення успіху в удосконаленні екологічного та економічного механізму розвитку сільських територіальних громад необхідне партнерство між державними й місцевими органами влади, громадськими організаціями, бізнесом та жителями громади. Тільки за умови спільної роботи та взаємодії можна досягти сталого розвитку та забезпечити якісний життєвий рівень

для всіх мешканців сільських територіальних громад.

Отже, удосконалення екологічного та економічного механізму розвитку сільських територіальних громад вимагає комплексного підходу, включаючи розробку стратегії, впровадження екологічної політики та заходів, залучення інвестицій та розвиток підприємництва. Важливою умовою є партнерство та взаємодія всіх зацікавлених сторін, що дасть змогу забезпечити стійкий розвиток і підвищити якість життя мешканців сільських територіальних громад.

ВИСНОВКИ

У підсумку можна стверджувати, що удосконалення екологічного та економічного механізму розвитку сільських територіальних громад є надзвичайно важливим завданням для забезпечення сталого розвитку та підвищення якості життя населення. Особливо щодо забезпечення екологічної безпеки й сталості використання природних ресурсів, ефективної фінансової політики, стимулювання розвитку підприємництва, а також партнерства та взаємодії всіх зацікавлених сторін.

Особливої уваги заслуговує врахування економічних та екологічних чинників, як основу формування територіальної громади із метою забезпечення подальшого їх сталого функціонування в майбутньому.

Реалізація концептуальних основ удосконалення екологічного та економічного механізму розвитку сільських територій вимагає відповідальності й співпраці усіх зацікавлених сторін.

За здійснення удосконалення екологічного та економічного механізму розвитку сільських територій, необхідно враховувати різні концепції та принципи, що забезпечують сталість розвитку.

Важливим принципом для розвитку сільських територій є принцип інтегрованого управління природними ресурсами, який забезпечує взаємодію між різними галузевими структурами для ефективного використання природних ресурсів і збереження природного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тимошенко М.М. Економічний механізм реалізації стратегії сільського розвитку за умов сталості: методи та інструменти. *Інноваційна економіка*. 2018. № 7-8. С. 16–24.
2. Лицур І.М., Алексеева Ю.Ю. Фінансово-економічний механізм децентралізованого управління природними ресурсами. *Збалансоване природокористування*. 2020. № 3. С. 24–30.
3. Фаріон Л.В. Алгоритм формування стратегії сталого розвитку сільських територій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2015. Вип. 15. Ч. 3. С. 63–66.
4. Пищик Ю. Методичні підходи до визначення репресивності сільських територій. 2018. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Economica/article/viewFile/4916/4843>.
5. Бендасюк О.О., Сахарнацька Л.І., Крохтяк О.В., Тирпак С.Б. Концептуальні засади удосконалення еколого-економічного механізму розвитку сільських територій. *Збалансоване природокористування*. 2022. № 2. С. 14–23.
6. Герман Д. Поза зростанням. *Економічна теорія сталого розвитку*. Київ: Інтелсфера, 2002.
7. Палапа Н.В., Дем'янюк О.С., Кічігіна О.О. та ін. *Концепція збалансованого розвитку сільських територій України з урахуванням досвіду європейських країн* / за ред. О.І. Фурдичка. Київ: ДІА, 2020. 19 с.
8. Іртишева І.О., Потапенко О.М. Концептуальні засади сталого розвитку сільських територій. *Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Бахчисарай, 15–16 верес. 2011 р.). Сімферополь: ПП «Підприємство Фенікс», 2011. С. 111–113.
9. Руснак А.В. Функції, завдання, чинники функціонування та сталого розвитку сільських територій. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2012. № 1. С. 244–248.
10. Про рекомендації парламентських слухань про законодавчі аспекти регіональної політики та місцевого самоврядування: постанова Верховної Ради України від 05.06.2003. № 46. Ст. 369. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/939-15#Text>.

REFERENCES

1. Tymoshenko, M.M. (2018). Ekonomichnyi mekhanizm realizatsii stratehii silskoho rozvytku za umov stalosti: metody ta instrumenty [The economic mechanism of implementing the strategy of rural development under stability conditions: methods and tools]. *Innovatsiina ekonomika — Innovative economy*, 7–8, 16–24 [in Ukrainian].
2. Litsur, I.M. & Alekseeva, Yu.Yu. (2020). Finansovo-ekonomichnyi mekhanizm detsentralizovanoho upravlinnia pryrodnykhy resursamy [Financial and economic mechanism of decentralized management of natural resources]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia — Balanced Nature Management*, 3, 24–30 [in Ukrainian].
3. Fariion, L.V. (2015). Algorithm formuvannia stratehii staloho rozvytku silskykh terytorii [Algorithm of sustainable development strategy formation for rural areas]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu — Scientific Bulletin of Kherson State University*, 15 (3), 63–66 [in Ukrainian].
4. Pishchik, Yu. (2018). *Metodychni pidkhody do vyznachennia represynosti silskykh terytorii* [Methodical approaches to determining the repressiveness of rural territories]. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Economica/article/viewFile/4916/4843> [in Ukrainian].
5. Bendasuk, O.O., Sakharnatska, L.I., Krokhtyuk, O.V. & Tyrpak, S.B. (2022). Konseptual'ni zasady udoskonalennia ekoloho-ekonomichnoho mekhanizmu rozvytku silskykh terytorii [Conceptual principles of improving the ecological and economic mechanism of rural development]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia — Balanced Nature Management*, 2, 14–23 [in Ukrainian].
6. Herman, D. (2002). *Pozza zrostanniam. Ekonomichna teoriya staloho rozvytku* [Beyond growth. Economic theory of sustainable development]. Kyiv: Intelsphera [in Ukrainian].
7. Palapa, N.V., Demianyuk, O.S., Kichyhina, O.O. et al. (2020). *Konstseptsiiia zbalansovanoho rozvytku silskykh terytorii Ukrainy z urakhuvanniam dosvidu yevropeyskykh kraiin* [The concept of balanced rural development in Ukraine taking into account the experience of European countries]. Kyiv: DIA [in Ukrainian].
8. Irtysheva, I.O. & Potapenko, O.M. (2011). Konceptualni zasady staloho rozvytku silskykh terytorii [Conceptual foundations of sustainable development of rural territories]. *Stalyi rozvytok ta ekolohichna bezpeka suspilstva v ekonomichnykh transformatsiyakh: materialy III Vseukrayins'koyi mizhnarodnoi naukovopraktychnoi internet-konferentsii* [Sustainable development and environmental security of society in economic transformations: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference]. (pp. 111–113). Simferopol [in Ukrainian].
9. Rusnak, A.V. (2012). Funktsii, zadachi, chynnyky funktsionuvannia ta staloho rozvytku silskykh terytorii [Functions, tasks, factors of functioning and sustainable development of rural territories]. *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii — Scientific Works of Poltava State Agrarian Academy*, 1, 244–248 [in Ukrainian].
10. Pro rekomendatsii parlamentskykh slukhan pro zakonodavchi aspekty regionalnoi polityky ta mistsevoho samovriaduvannia: postanova vid 05.06.2003 [On the recommendations of parliamentary hearings on legislative aspects of regional policy and local self-government: resolution of 05.06.2003]. *Verkhovna Rada Ukrainy — Verkhovna Rada of Ukraine*, 46, 369. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/939-15#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції журналу 11.02.2023